

Vzdělávání pracovníků sociální sféry

**Kurz:
Sociálně patologické jevy**

**Téma:
Domácí násilí**

**Lektorka:
Mgr. Zdena Bednářová
ředitelka Psychosociálního centra Acorus**

Pojem domácí násilí

Užívání pojmu domácí násilí v zahraničí:

- *domácí násilí* (domestic violence) v anglicky mluvících zemích je chápáno jako násilí v partnerských vztazích
- *násilí v rodině a domácnosti* (Gewalt in der Familie und naher Umgebung) v německy mluvících zemích je chápáno nejen jako násilí mezi partnery, ale i násilí uplatňované rodiči vůči dětem a naopak, příp. násilí mezi sourozenci

Definice Rady Evropy (1985):

Násilím v rodině rozumíme jakýkoliv čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopává život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.

Definice Americké psychologické asociace:

Domácí násilí je definováno jako chronická situace, ve které jedna osoba kontroluje chování jiné osoby a zneužívá moc, která může mít za následek poškození nebo narušení psychického, sociálního, ekonomického, sexuálního nebo fyzického pocitu zdraví členů rodiny.

Definice vycházející z trestního zákona ČR:

Domácí násilí znamená týrání a násilné jednání odehrávající se mezi osobami blízkými (žijícími spolu ve společném bytě nebo domě), kdy jedna osoba získává a udržuje nad druhou dospělou osobou *moc a kontrolu*, čímž jí způsobuje tíseň nebo újmu.

Jedná se o donucovací chování užívané jednou osobou k ovládnutí jiné osoby (jiných osob).

Cílové skupiny

Z hlediska oběti lze násilí v širším slova smyslu rozčlenit na násilí páchané na:

- **Dětech**

Děti jsou spolu s ženami nejčastější skupinou, která se stává oběťmi násilí v rámci rodiny.

V rodinách se domácí násilí v 69% odehrává za přítomnosti dětí¹.

Některé organizace, zabývající se domácím násilím, udávají vyšší procento a podle jejich údajů bývají děti svědky domácího násilí až v 80%.²

Přítomnost dětí v případech domácího násilí je vysoce ohrožující a narušuje jejich zdravý vývoj.

- **Ženách (v heterosexuálních i lesbických vztazích)**

Literatura uvádí, že ženy jsou nejčastějšími oběťmi domácího násilí, a to až z 92 – 98%.³

- **Seniorech**

Jedná se o velmi latentní skupinu, která jen zřídka zveřejní násilí.

Mezi seniory ve věku nad 65 let trpí domácím násilím 3-5% osob.⁴ Většinou se násilí na seniorech dopouštějí jejich děti, což je pro seniory velmi bolestné a jen neradi o této skutečnosti mluví.

- **Zdravotně postižených**

Tato skupina jako oběti je téměř neznámá, pouze nejzávažnější případy, které zpravidla končí tragicky a dostanou se před soud, jsou zveřejněny.

Násilí páchané na postižených je skryté, neexistují žádné statistické údaje o jeho výskytu.

Zdravotně postižení jsou velmi zranitelnou skupinou, protože jsou mnohdy odkázány na péči násilníka, a vzhledem ke svému handicapu se ne vždy dokáží účinně bránit.

- **Mužích**

Tato cílová skupina není velká, muži jsou oběťmi domácího násilí ve 2-5%⁵

Z hlediska domácího násilí je tato skupina latentní, málokterý muž veřejně přizná, že je svojí ženou týrán. Obraz muže jako oběti nepatří do mužské rolové charakteristiky, je společensky nepřijatelný, vzbuzuje posměch (lidová čeština používá pro takové muže názvy jako bačkora, pod pantoflem apod.)

---

¹ Voňková, J. (2004): Vaše právo. proFem, projekt AdvoCats for Women, Praha.

² www.bkb.cz

³ Matoušek O. a kol. (2005): Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Portál, Praha.

⁴ www.bkb.cz

⁵ www.bkb.cz

Poznatky z výzkumů domácího násilí realizovaných v ČR

„Bezpečnostní rizika 1999“ v ČR:

- s domácím násilím má zkušenost třetina obyvatel ČR
- obětí násilných útoků jsou častěji ženy
- 13 % žen a téměř 5 % mužů přímo přiznalo, že se stali obětí napadení ze strany svého partnera nebo partnerky

„International Violence Against Women Survey“ (2002):

- mezinárodní výzkum, probíhal paralelně ve více než 20 zemích světa, včetně ČR
- v ČR - řešitelé FF UK a Sociologický ústav AV
- výzkumu se v ČR účastnilo 1 980 žen starších 18 let

Závěry:

- alespoň jednou během života bylo vystaveno násilí v partnerském vztahu 37,7 % žen
mimo partnerský vztah 37,2 % žen
- 8 % obětí domácího násilí tento čin ohlásilo na policii
- pouze ve 3 % bylo vzneseno proti pachateli obvinění
- jen 1 % pachatelů bylo odsouzeno

Formy domácího násilí

- Fyzické
- Psychické
- Emocionální
- Sociální
- Sexuální
- Ekonomické

Fyzické násilí:

- zahrnuje brutální bolestivé útoky nebo odpírání základních fyziologických potřeb, které s sebou nesou riziko poškození zdraví, v extrémních případech může vyústit v přímé ohrožení života
- je nejvíce viditelné, neboť zpravidla zanechává stopy v podobě modřin, jizev, popálenin, zlomenin, zaschlé krve apod.
- mezi jeho projevy patří např. bití, píchání ostrými předměty, řezání, pálení, svazování, trhání vlasů, škrábání, ohrožování předměty nebo zbraněmi, kroucení rukou, odpírání jídla či spánku apod.

Psychické násilí:

- zahrnuje soustavné ponižování, hrubé nadávání, urážení, zesměšňování na veřejnosti, vyhrožování, zstrašování, snižování osobních kvalit, znevažování schopností oběti, využívání mužských privilegií, resp. chování se k ženě jako ke služce, dělání veškerých rozhodnutí za ženu, vnucování oběti obrazu sama sebe jako člověka nemocného psychicky a někdy i fyzicky prostřednictvím výroků: „Nejsi normální, jdi se léčit.“, „Neslyšíš dobře, měla bys vyhledat lékaře!“, „Jsi alkoholička!“ apod.
- odehrává se v soukromí či na veřejnosti
- většinou se soustředí na inteligenci, sexualitu, tělesný vzhled, rodičovské nebo manželské schopnosti ženy
- zahrnuje také ničení vlastnictví oběti nebo jeho schovávání, nekomunikování apod.

Emocionální násilí:

- zaměřeno na osoby, zvířata a věci, ke kterým má oběť citový vztah
- využívání dětí jako prostředku nátlaku
- vyhrožování ublížením nebo zničením majetku osobám blízkým oběti (rodičům)

- likvidace či výhružka likvidace domácích zvířat
- zničení oblíbených osobních věcí oběti (fotografie)

Sociální násilí:

- zahrnuje systematickou izolaci od rodiny a přátel za použití technik jako např. neustálé urážky členů rodiny a přátel
stěhování do míst, kde oběť nikoho nezná
zákazy či fyzické bránění opuštění domu a scházení se s lidmi, tj. faktické uvěznění
zablokování telefonu, zákaz vycházení z bytu, kontrola jejího času a sociálních kontaktů apod.
- oběť ztrácí kontakt s vnějším světem, nemá možnost prodiskutovat svůj problém, srovnávat a dochází u ní k deformaci vnímání reality - normou se pak stává to, co žije, tedy dennodenní násilí, (tím se stává zranitelnější a pro agresora lépe ovladatelná)

Sexuální násilí:

- je rovněž hůře rozpoznatelné, neboť zpravidla také nezanechává stopy a odehrává se v intimním prostředí beze svědků (v některých vyhocených případech jsou svědky děti)
- zahrnuje vynucený sex či sexuální ponižování, ubližování při sexuálním aktu, útok na genitálie, vynucený sex bez ochrany proti početí či pohlavním chorobám, nucení oběti k sexuálním aktům proti její vůli – např. kopírování scén z pornofilmů atd.

Ekonomické násilí:

- se dotýká základních potřeb ženy, jako je jídlo, bydlení, ošacení
- zahrnuje zákaz docházení do zaměstnání, naprostou kontrolu financí, neposkytnutí přístupu k bankovním účtům a znemožnění disponovat společným účtem, poskytování pouze malého „kapesného“, nechávání se doprošovat o peníze, užití celého výdělku ženy na náklady na domácnost - odmítání financovat stravu, platit nájem, poskytovat ošacení, kontrolu vydávání peněz a požadování vyúčtování i nepatrných částek, odebírání peněz apod.
- v poslední době se rozšiřují případy, kdy si násilný manžel vezme velké půjčky, které nesplácí, a protože smlouva o půjčce byla uzavřena za doby trvání manželství, firmy vymáhají tyto pohledávky na oběti, zatímco násilník mění místo pobytu a není k dohledání

Příčiny domácího násilí

Teorie příčin vzniku domácího násilí:

- Psychiatrický model
- Sociálně psychologický model
- Sociokulturní model

Psychiatrický model:

- vznik násilí ovlivňují osobnostní charakteristiky násilníka, příp. oběti
- jedná se např. o:
  - rozvrat osobnosti
  - rozvrat charakteru
  - různé psychické poruchy
  - závislost na alkoholu či drogách

Sociálně psychologický model:

- vznik násilí ovlivňují vnější vlivy prostředí, jako jsou:
  - struktura rodiny
  - modely učení v rodině (identifikace s agresivními vzory chování, ztotožnění se s rolí oběti)
  - stresové faktory (ztráta zaměstnání, sociální izolace, finanční problémy, onemocnění někoho z rodiny, narození postiženého dítěte apod.)
  - zákonitosti mezigeneračního přenosu vzorců násilného chování - transgenerační přenos násilných vzorců jednání do dospělosti
  - zafixované mýty a rodinné normy („co se doma uvaří, to se doma sní“, „co tomu řeknou lidi“, „žena má velkou zástěru, aby vše skryla“ apod.)

Sociokulturní model:

- na vznik násilí mají vliv sociálně kulturní faktory, jako jsou:
  - nerovnost
  - patriarchální řád
  - kulturní normy a postoje společnosti k uspořádání rodinných vztahů (tolerantní postoj společnosti vůči domácímu násilí, tabuizace domácího násilí, lhostejnost k okolí, glorifikace násilí a síly prostřednictvím médií apod.)

Znaky domácího násilí

Často se sociální pracovníci ptají, jak mohou rozpoznat domácí násilí, co lze považovat za násilí v rodině, kdy by měli účinně pomoci a kdy jde o snahu o zneužití sociální sítě pod záminkou domácího násilí či vyřizování si účtů mezi partnery. Lze stanovit určité znaky domácího násilí a vykreslit obraz typické oběti. Z těchto charakteristik pak můžeme vycházet při rozpoznávání domácího násilí.

Charakteristické znaky, podle kterých lze domácího násilí identifikovat, jsou:

- **blízké vztahy intimního charakteru - emocionální provázanost**
oběť a agresor nejsou vůči sobě lhostejní, bez současných či minulých citových vazeb
- **společná propojenost oběti a agresora**
společné bydlení (žijí v jednom bytě nebo domě), děti, finance, majetek, okruh přátel apod.
jedná se nejčastěji o osoby, které jsou v příbuzenském vztahu nebo osoby jinak blízké (druh a družka apod.)
- **dlouhodobé trvání násilí**
zpravidla eskaluje několik let (podle zkušeností z praxe žena často vyhledá pomoc až po 7 a více letech trvání násilí)
- **nerovnost postavení oběti a agresora**
asymetrie ve vztazích - nerovnoprávné postavení
projevuje se bezvýhradnou mocí na straně agresora a naprostou bezmocí oběti
oběť je dlouhodobě udržovaná v závislém postavení vůči násilníkovi
násilník si vynucuje, aby oběť byla poslušná a dělala bez diskuze to, co on chce, přičemž k donucení používá násilí
- **opakující se ataky**
nejde o jednorázové incidenty
jedná se o nepřetržitý koloběh útoků, slibů, usmiřování, období relativního klidu
období klidu se postupně zkracuje, období vytváření napětí a útoků se rozšiřuje
- **stupňující se agresivita**
útoky jsou s každým dalším opakováním brutálnější
objevila-li se na počátku rozvíjejícího se domácího násilí facka, na jeho konci může být vysoce nebezpečný fyzický útok, který zanechá celoživotní stopy na oběti a může vést k ohrožení jejího zdraví
- **skrytost**
odehrává se za zavřenými dveřmi domova, kam se oběť i agresor stále vracejí
zkušenosti z praxe ukazují, že domácí násilí se může přenést i na ulici v případě, že se oběť začne odpoutávat od partnera, vyhledá pomoc a odejde
- **obtížná postižitelnost a kontrolovatelnost**
zásah do uzavřeného prostředí domova je obtížný a dokazování násilí je složité

Fáze násilí

Domácí násilí se vyvíjí postupně, spolu s tímto vývojem se také plynule upevňuje moc násilníka a závislost oběti na něm. Vývoj domácího násilí a moci agresora lze rozdělit do několika fází, které na sebe navazují a v různých modifikacích se opakují i několik let. Už od první fáze se vytváří závislost oběti a princip moci a bezmoci.

1. fáze – líbáanky:

- partnerské vztahy, v nichž je přítomno domácí násilí, obvykle začínají jako všechny ostatní
- budoucí násilníci bývají ke svým partnerům/kám pozorní a milí, často jsou vyhledávanými společníky, někdy jsou okolím hodnoceni také jako dobří posluchači
- cílem agresora v této fázi je podvědomě dovést oběť do stavu fascinace, pobláznění, bezvýhradného a dobrovolného přizpůsobení se
- budoucí oběť si partnera idealizuje, v zájmu velké lásky se přizpůsobuje jeho požadavkům, pozvolna popírá sama sebe, např. postupně se izoluje od okolí, protože násilník si nepřeje, aby se stýkala s ostatními lidmi
- násilník postupně připoutává oběť k sobě, získává nad ní nadvládu, paralyzuje ji, psychicky spoutává
- oběť postupně jedná a myslí jinak, než je její přirozenost, svět vidí očima partnera, v tomto momentě získat agresor moc a vztah začíná být asymetrický
- první fáze není pro pozorovatele viditelná, partneri se navenek jeví jako ideální pár

2. fáze – vytváření napětí:

- oběť už pozornost nevnímá jako příjemnou, nýbrž jako kontrolu
- v souvislosti se stupňující se kontrolou se začínají objevovat první problémy, vzrůstá ve vztahu napětí

Agresor:

- je často podrážděn a oběť neví, co jeho podráždění vyvolá
- používá jízlivé poznámky adresované oběti, která je přijímá jako cenu za udržení relativního klidu ve vztahu (stále doufá, že partner bude zase milý a pozorný jako byl na počátku)
- nic neřeší otevřeně
- na dotazy odpovídá mlhavě, nepřesně, často pak argumentuje slovy: „To jsem nikdy neřekl.“
- minimálně s obětí komunikuje
- nic nepojmenovává přímo, hovoří v náznacích
- neprojevuje navenek své emoce – jeho hlas je často bezbarvý, monotónní, chladný, bez citového zabarvení

- není v souladu jeho verbální a neverbální komunikace, na verbální úrovni vyjadřuje něco, co neodpovídá jeho neverbálnímu projevu (oběť cítí nepřátelství, napětí, avšak nic z toho není vysloveno)
- zeptá-li se oběť přímo, je označena za paranoidní hysterku, která si všechno špatně vykládá
- to vede k znejistění oběti, neví, na čem je, má dojem, že je neustále „vedle“
- tento stav má vliv na její destabilizaci (neví, co je pravda a co ne, zda nepřehání, zda vnímá situaci reálně)

Oběť:

- nerozumí tomu, proč partner náhle změnil své chování vůči ní
- obviňuje sama sebe
- snaží se být dokonalejší, poslušnější a pracovitější, aby ji měl partner opět rád
- začíná prožívat pocity bezmoci a vzteku, oběť je v této fázi úslužná, uctívá, pečující
- za nastalou situaci viní sama sebe
- agresora poslouchá, protože se bojí dalších slovních výpadů
- z potřeby uznání a lásky přijímá podřízený vztah (domnívá se, že když bude poslušnější, bude ji moci partner ocenit a mít rád)

3. fáze – období týrání:

- verbální agrese se stupňuje a přenáší se i na veřejnost (útoky a zesměšňování oběti ve společnosti – narážky na její inteligenci, zpochybňování jejího úsudku, vysmívání se jejím fyzickým nedostatkům apod.)
- ztráta sebekontroly agresora
- k verbální agresi se přidává také brachiální
- násilí je chladné, ničivé, opakující se

Oběť:

- snaží se předejít konfliktům, ustupuje, omlouvá jednání agresora
- snaží se navenek zachovat zdání, že se nic neděje
- vytváří si poměrně složité strategie, aby napadání předešla, aby zabránila eskalaci násilí
- nikdy neví, co partnera rozčílí a kdy ji zmlátí (někdy je důvodem bití skutečnost, že neuvařila teplou večeři, jindy za teplou večeři přichází fyzický trest, protože agresor „tohle žrát nebude“)
- obviňuje sama sebe, podrobuje se a dochází u ní k oslabení jejích obranných reakcí

Agresor:

- vinu za násilné útoky přenáší na oběť nebo na vnější okolnosti jako je alkohol, nepříjemnosti v práci apod.
- oběť přijímá vinu na sebe a podrobuje se, sama sebe vidí očima agresora, tzn. jako neschopnou, ošklivou, hloupou apod.
- když se oběť vzbouří, označí ji agresor za viníka a upozorní na její agresivitu, hysterii nebo ji vydává za psychiatricky nemocnou

Ustavuje se tak totalitní fungování s pasivní poslušností oběti.

4. fáze = 1. fázi – sliby a líbáňky:

Agresor:

- omlouvá se, slibuje, že se násilí už nebude opakovat
- je opět milý a pozorný

Oběť:

- ráda věří slibům
- odpouští násilné výpady
- věří v nový začátek vztahu
- znovu prožívá lásku

Chvíli je opravdu klid, avšak situace se brzy začne opakovat.

Problém je ten, že s každým opakujícím se kruhem násilí vzrůstá brutalita útoků a fáze týrání se rozšiřuje na úkor fáze líbánek.

Nepřetržitě se střídá vytváření napětí, týrání a sliby, což ženu paralyzuje tak, že nemá sílu vzdorovat.

Žena – primární oběť domácího násilí

Podle průzkumů z uplynulých pět let mají **nejčastěji zkušenost s násilím v partnerském vztahu ženy:**

- ve věku od 25 do 44 let (odcházejí však nejčastěji ženy středního věku, cca po 8-10 letech strávených v násilném svazku)
- všech vzdělanostních skupin (od základního až po vysokoškolské vzdělání)

Korelát viktimizace:

- násilí v původní rodině zaměřené na matku - 2x vyšší pravděpodobnost, že žena zažije násilí v partnerském vztahu, pokud již její matka trpěla násilím ze strany otce
- násilí v původní rodině zaměřené na dceru - ženy, které zažily násilí ve své původní rodině ze strany otce vůči své osobě, jsou v partnerském vztahu více ohroženy násilím
- sexuální násilí do věku 16 let - byla-li žena do 16 let věku obětí sexuálního násilí, roste pravděpodobnost, že zažije násilí v partnerském vztahu

Syndrom týrané ženy (Battered Woman Syndrom – BWS)

Syndrom týrané ženy zahrnuje soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke **snížené schopnosti ženy efektivně reagovat** na prožívané násilí (podle BKB).

Symptomy BWS:

- příznaky posttraumatické stresové poruchy (PTSP)
- naučená bezmocnost
- sebedestruktivní reakce

Příznaky posttraumatické stresové poruchy (PTSP):

- ztráta životních perspektiv kombinovaná s celkovou netečností až otupělostí
- tendence utíkat před konflikty
(výrazně oslabená schopnost samostatného rozhodování)
- neschopnost ventilovat spontánně své emoce vzteku a zlosti
- tzv. extrémní laskavost - při kontaktu s autoritou projevují nápadnou vstřícnost, neprůbojnost, chtějí vyhovět

Naučená bezmocnost:

- jedinec se naučí, že nemá žádnou kontrolu nad nepříjemnými událostmi (každý jeho pokus změnit nepříjemnou událost končí prohrou)
- propadne letargii a pasivitě, která v extrémním případě může vést až k jeho smrti (generalizovaný pocit strachu, vyčerpanost, únava blokuje energii potřebnou ke změně, nastává rezignace)

Sebedestruktivní reakce:

- **popírání viny násilníka**
oběť násilí agresora omlouvá, ospravedlňuje

zdůrazňuje vnější okolnosti, které měly vliv na vznik násilí, jako je alkohol, nemoc, ztráta zaměstnání, nešťastné dětství atd.

- **bagatelizace zranění, minimalizace následků**

popírání závažnosti zranění
bagatelizace a minimalizace útoků

- **popírání důvodů zranění**

udávání jiných příčin zranění

- **disociace**

psychický mechanismus, který otupuje prožívání emocí, tím chrání oběť v plné míře prožívat bolest fyzickou nebo i psychickou

může jít např. o vymazání pocitů, kdy týraná žena nevnímá silné podněty nebo o psychogenní amnézii, neboli ohraničenou ztrátu paměti apod. (např. necitlivost na bolest, ztráta paměti zaměřená na traumatické události)

- **popírání reálné možnosti násilný vztah ukončit**

- **nevíra v možnost pomoci**

odmítání pomoci jako neúčinné (dlouhodobě týraná oběť odmítá pomoc, má pocit že z její situace není východiska, často se k partnerovi opakovaně vrací)

- **pokřivené vnímání reality**

vnímání reality očima agresora

vnímání reality prostřednictvím zkreslených obrazů o sobě a okolním světě (přijetí obrazu o sobě jako méněcenné osobě pomáhá porozumět utrpení, dává mu smysl)

- **manipulace s realitou**

počinání oběti spočívající ve vytváření vlastního „mentálního skriptu“, zvláštního světa, ve kterém má i nevysvětlitelné násilí své zdánlivě logické, věcné důvody (nic jiného si nezaslouží)

oběť v rámci vytvořeného mentálního skriptu sama sebe viní ze zásadního podílu na násilných incidentech, což je jasným signálem, že byla opravdu týrána

u zinscenovaných obvinění z domácího násilí se většinou se sebeobviňováním nesetkáme

- **Stockolmský syndrom**

identifikace s agresorem, vytvoření emocionální vazby mezi násilníkem a obětí

jev, který se objevuje u obětí týraní obecně a souvisí s emočním prožíváním, pokřiveným vnímáním reality a patří do oblasti tzv. psychických obran (opět umožňuje porozumět tomu, co se děje a dát svému postavení a životní situaci smysl)

vzniká tehdy, když je oběť zcela odkázána na agresora, přesvědčená, že není úniku, izolována od lidí

Děti – sekundární oběti DN

Pokud děti vyrůstají v prostředí, kde násilí patří k běžným stereotypům chování, lze s jistotou předpokládat, že tato skutečnost významně ovlivní jejich vývoj. I když násilí není primárně zaměřeno na dítě, které je „pouze“ jeho svědkem, lze takové dítě podle Světové zdravotnické organizace (WHO) považovat za týrané. Náš právní řád však s tímto výkladem nepočítá.

Podle americké studie:

- trpí **problémy v chování a emocionálními problémy 1/3** dětí žijících v rodinách, kde dochází k partnerskému násilí
- **ženy** vyrůstající v rodinách, kde otec používal fyzického násilí vůči matce, byly **2x více ohroženy násilím ze strany partnera** než ženy, které takovou zkušenost neměly
- **muži**, kteří byli svědky násilného chování otce vůči matce, užívají **vůči svým partnerkám agresivní vzorce chování**, které přejali od otce s vyšší pravděpodobností, než muži, kteří násilné chování mezi rodiči nezažili
- zahraniční výzkumné studie prokázaly **souvislost násilného jednání mužů ve vztahu k jejich partnerkám s prožitkem postavy otce jako extrémně patriarchálního vzoru**
- **až 90% dětí z rodin, kde otec bije matku, jsou svědky těchto incidentů**

Zdroj:

Pagelow, M. (1990). "Effects of Domestic Violence on Children and Their Consequences for Custody and Visitation Agreements." *Mediation Quarterly*, Vol. 7, No. 4.

Walker, L. E. (1984). *The Battered Woman Syndrome*. Springer.

Projevy dětí, které byly svědky násilí páchaného na matce:

- emocionálně frustrovány
- somatické a emocionální problémy podobné těm, které se vyskytují u fyzicky týraných dětí
- chlapci se stávají agresivními, bojují se sourozenci a spolužáky, jsou vzteklí, naučili se používat násilné chování k udržování převahy a zneužívání moci
- dívky se stávají spíše pasivními a uzavřenými

- úzkostnost - rodinná atmosféra plná napětí, je zdrojem úzkosti a nejistoty
- často posttraumatická stresová porucha
- zkreslené sebehodnocení, snížené sebevědomí
- obtížná koncentrace pozornosti
- objevují se u nich poruchy spánku
- někdy enuresis
- pocity viny (jsou přesvědčeny, že jsou za násilí zodpovědné, např. si myslí, že kdyby se lépe učily, otec by matku nebil apod.) - nedokáží si představit, že by k násilí docházelo bez příčiny, proto přebírají za násilí vinu, cítí se za ně odpovědné.
- traumatické zážitky dětí svázané s týráním v rodině mají vliv na jejich osobnostní vývoj i interakce s okolím
- reakce na prožité traumatické události se pak dají označit za rodově specifické dívky se obvykle identifikují s obětí chlapci přebírají agresivní vzorce chování, hněv a vztek ventilují navenek neadekvátními způsoby
- pokud nejsou tyto děti ve speciální péči odborníků, jsou ve větší míře ohroženy delikvencí, zneužíváním návykových látek, záškoláctvím a obtížemi ve vztazích

Vztah dětí k týrajícímu rodiči:

- bývá ambivalentní:
na jedné straně ve vztahu k němu pociťují nenávist za to, co dělal jejich matce na druhé straně síla, kterou se projevoval, má pro ně v sobě něco fascinujícího
- často hrozí, že se připojí na stranu silnějšího, tedy že se rozhodnou zůstat s otcem, chce-li matka otce opustit

důvodem může být zlost na matku za to, že nedokáže otci vzdorovat nebo sklon identifikovat se spíše s tím, kdo má moc než s tím, kdo ji nemá dívky mají matce za zlé, že je nedokázala ochránit

Projevy dětí při kontaktu s odborníky (podle Matějčka a Dytrycha):

- děti se obvykle vnitřně brání říci o svých rodičích něco nepříjemného nebo nepřekného
- mnohdy navíc nejsou schopny své pocity a postoje přeložit do řeči, které bychom mohli na první poslech rozumět

Chování týraných žen ve vztahu k dětem:

- ze zkušeností Psychosociálního centra Acorus vyplývá, že většina obětí domácího násilí nemá snahu otce před dětmi očerňovat
- pro násilí otce předkládají dětem „srozumitelná“ vysvětlení (např. „tatínek byl unavený“ apod.)
- děti jsou často těmi jedinými, koho oběť má, svěřuje se jim, konzultuje s nimi rozhodnutí, vyžaduje pochopení bez ohledu na emocionální a sociální zralost dítěte, děti se v některých oblastech dostávají do pozice partnerů, nechápou proto, proč by se neměly ujmout i jiných pravomocí, např. hodnocení matčina chování, rozhodování apod.

Vztah k dětem po rozchodu (rozvodu):

- řada rodičů po rozpadu rodiny není schopna se dohodnout, brání dítěti v kontaktu s rodičem, který dobrovolně nebo nedobrovolně rodinu opustil a dítě se s ním stýkat chce
- trestuhodné je plošné uplatnění předpokladu, že pokud se dítě nechce stýkat s agresivním rodičem, je navedeno druhým
- v případech domácího násilí se dítě nechce s agresorem stýkat z jiných důvodů než je navedení
- nucení dítěte stýkat se s agresivním rodičem je dále poškozující a upevňuje v něm zkušenost, že před násilím neexistuje ochrana a silnější vždy zvítězí

Charakteristika agresora

Vzhledem k tomu, že domácí násilí nesouvisí s věkem, vzděláním, světovým názorem, vírou, sociálním statutem ani ekonomickým postavením, je velmi těžké vykreslit jednoznačnou charakteristiku agresora. Rozšířený názor, že agresor je člověk primitivní, nevzdělaný nebo alkoholik u domácího násilí neplatí.

Pachatele domácího násilí lze jen obtížně kategorizovat, neboť se jedná o naprosto různé typy lidí. Určitou typologii agresorů zpracoval Čermák⁶, z nichž vybíráme nejčastější typy pachatelů domácího násilí:

Emocionálně reaktivní typ násilníka:

- nejčastější typ agresora
- vyznačuje se zvýšenou impulzivitou, pohotovostí k agresi, výbušností a snadnou vznětlivostí
- není schopen ovládat své pocity a chování
- nechá se snadno vyprovokovat
- ztrácí kontrolu nad svými reakcemi
- agrese vzniká jako reakce na vnější podnět, na skutečné či domnělé ústrky
- zpravidla mívá často špatnou náladu, bojí se selhání, je přecitlivělý na kritiku, netrpělivý, nesnášenlivý a neustále v nepohodě
- projevy násilí nejsou selektivní, tento typ agresora napadne v afektu kohokoli, jak dítě či slabší osobu, tak autoritu

Instrumentální typ násilníka:

- agresivní pouze tehdy, chce-li vědomě uspokojit svoje potřeby, dosáhnout svého cíle
- většinou je sebejistý, jedná chladně, s rozmyslem
- agresivní scény si sám inscenuje a vybírá oběť
- má potřebu ovládat druhé a mít moc
- často žárlivý, podezřívavý a majetnický
- s obětí jedná chladnokrevně, bez soucitu
- jeho cílem je oběti ublížit, proto jedná takticky a promyšleně
- může mít vyšší vzdělání, často je to člověk „dvojitá tvář“ - na jednu stranu laskavý, ohleduplný, milý, vzápětí tuto polohu vystřídá hrubá agrese
- agresivita je zaměřena výběrově, např. pouze proti partnerce, zatímco v zaměstnání je milý a zábavný společník

Násilník nadměrně kontrolující své agresivní impulzy:

- intenzivně puzeň k agresi, avšak silou vůle potlačuje veškeré otevřené agresivní projevy
- negativní emoce se v něm hromadí, dlouho dokáže kontrolovat své reakce a nosit v sobě skrývanou zášť vůči okolí
- za určitých okolností může vybuchnout a chovat se agresivně
- agrese je pak nečekaná, náhlá a velmi silná

---

⁶ Čermák, I. (1999): Lidská agrese a její souvislosti. Nakladatelství Fakta, Žďár nad Sázavou.

- oběti jsou ochromeny, neboť jejich dosavadní zkušenost s agresorem je jiná
- po skončení agrese se tito lidé vracejí ke svému původnímu chování
- za projevy násilí se zpravidla stydí a oběti se omlouvají
- svým okolím jsou vnímáni jako slušní a zdvořilí - z tohoto pohledu má tento typ agresora také dvě tváře

Násilník mající potěšení z krutosti:

- dopouští se násilí, aby viděl a slyšel druhého člověka trpět
- utrpení druhých v něm vyvolává potěšení
- jedná se o osobnost s psychopatickými rysy, necitlivou vůči okolí
- tento typ násilníka však mezi pachateli domácího násilí není příliš častý

Psychopatické osobnosti:

- vyznačují se tendencí manipulovat s druhými, mělkými emocemi, parazitováním na druhých, necitelností, lhaním, vyzdvihováním vlastní hodnoty, nedostatkem svědomí, slabou kontrolou chování, neschopností stanovit si reálné cíle, nezodpovědností, impulzivitou, neschopností navázat dlouhodobý vztah, nezodpovědností, antisociálním chováním apod.

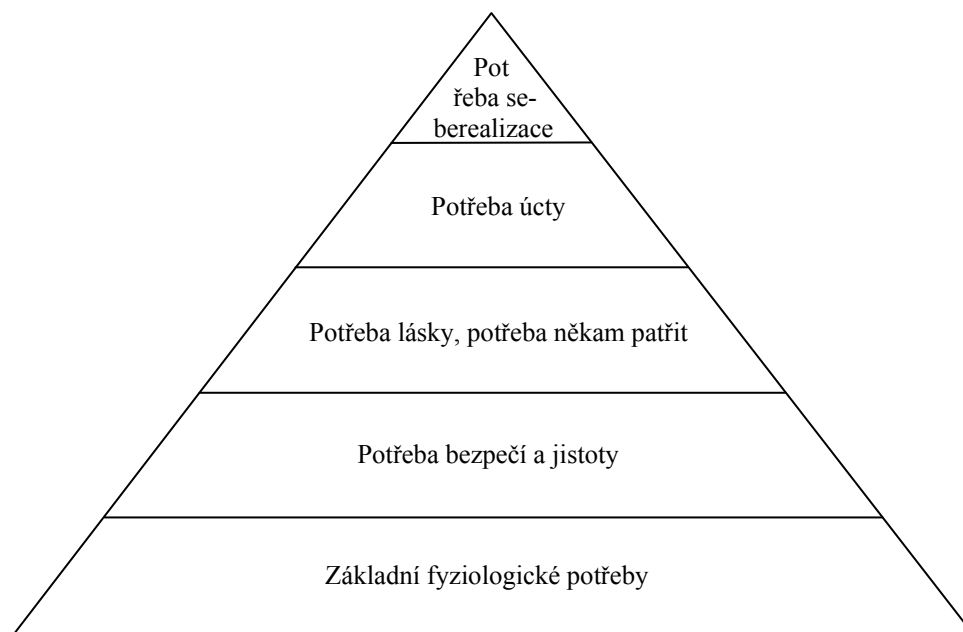
Většina agresorů není schopna převzít odpovědnost za své chování a příčiny své agrese vidí ve svém okolí, resp. v partnerce. Proto odmítají změnu a necítí potřebu docházet za psychologem ani jiným odborníkem.

Pokud nějakou poradnu navštíví, je to většinou proto, aby ukázali partnerce dobrou vůli a přinutili ji se vrátit. Po jejím návratu do společné domácnosti kontakt s odborníkem ihned ukončí.

Po nějakou dobu vydrží partnerku nenapadat, avšak zkušenosti Psychosociálního centra Acorus ukazují, že zpravidla do čtyř měsíců, max. do půl roku se násilí do vztahu vrací.

Práce s obětí domácího násilí

Při koncipování služeb určených pro oběti domácího násilí nutno dodržovat určité zásady, které vycházejí z teoretických základů. Plánování konkrétní pomoci lze odvinout z teorie potřeb podle Maslowa, jejichž posloupnost ukazuje následující pyramida.

Tato pyramida znázorňuje jednotlivé úrovně potřeb od nižších až po vyšší. Nižší potřeby musí být dostatečně uspokojeny, jinak zajišťování vyšších potřeb nemá naději na úspěch.

Základní fyziologické potřeby:

- potřeba kyslíku, jídla, spánku, zbavení se případné bolesti apod.
- oběť domácího násilí často opouští domácnost sdílenou s agresorem bez prostředků, mnohdy pouze v oblečení, které má na sobě
- v tuto chvíli nemá zajištěny základní fyziologické potřeby (nemá finanční prostředky na jídlo, je vyčerpaná, nevyspalá, unavená, s bolestivými následky po napadení, je jí zima)

Nezbytná pomoc:

- krizová intervence
- nechat čas na zklidnění a spánek
- zajistit ošetření lékařem, případně medikaci na zmírnění bolesti
- pomoci vyřídit sociální dávky či jiné finanční prostředky
- v některých případech je třeba zajistit i ošacení, hygienické potřeby apod.

Potřeba bezpečí a jistoty:

- potřeba bezpečného úkrytu a ochrany před agresorem
- potřeba zajištění bezpečí pro děti

Nezbytná pomoc:

- zajištění bezpečného bydlení na utajené adrese
- podání příslušných návrhů k soudu (svěření dítěte do péče apod.)
- podání trestního oznámení
- podle potřeby změnění školy dětí, příp. zajištění jejich doprovodu
- zajištění bezpečnosti oběti při cestě do práce, na nákupy, k lékaři apod.
- zahájení řešení bytových a majetkových otázek
- poskytnutí odborného sociálně právního poradenství

Potřeba lásky a potřeba někam patřit:

Nezbytná pomoc:

- začlenění oběti do přijímajícího společenství, např. terapeutické skupiny podobně postižených lidí, svépomocné skupiny, komunity v rámci azylových domů apod.

Potřeba úcty:

- potřeba úcty k sobě, kterou má oběť silně narušenou v důsledku dlouhodobého soužití s agresorem, nemá oběť vytvořené zdravé sebevědomí, neváží si sama sebe a její sebehodnocení je negativní

Nezbytná pomoc:

- projevování úcty
- posilování sebevědomí oběti
- oceňování jejích úspěchů

Potřeba seberealizace:

- potřeba uplatnění, touha něco dokázat

Pomoc:

- začlenění oběti do společenství, kde se může realizovat a zažít úspěch, např. práce, zájmové skupiny, vzdělávací programy, sportovní kroužky apod.

Pokud požadujeme po oběti spolupráci, která patří do vyšší úrovně potřeb, než které aktuálně zajišťuje, zpravidla nespolupracuje.

Vedení rozhovoru

Doporučení pro vedení rozhovoru:

- Pozorně poslouchajte, projevte svou účast.
- Strach oběti berete vážně, věřte jejímu vyprávění.
- Nepřipisujte jí žádnou spoluvinu na páchaném násilí.
- Snažte se oběť nejdříve odbřemenit od psychické zátěže.
- Nevystavujte ji tlaku nějakými vlastními návrhy či požadavky.
- Dejte najevo, že důvěřujete její schopnosti rozhodovat o vlastním životě.
- Pokuste se podpořit oběť v jejích schopnostech:
- Podporujte ji v postupném uvědomování si vlastních potřeb.
- Snažte se zvýšit její sebevědomí tím, že uznáte její úsilí o změnu situace.
- Vyzdvihněte její silné stránky, např. oceňte, jak dobře dokáže ochránit své děti.
- Zaujměte jednoznačně negativní postoj vůči násilí.

Doporučení pro případy podezření, že jde o oběť domácího násilí:

Mnoho obětí domácího násilí není schopno se s prožitým traumatem svěřit hned, potřebují čas, aby si mohly k sociálnímu pracovníkovi vytvořit vztah důvěry. Pokud má však sociální pracovník podezření, že jeho klient zažívá násilí v partnerském vztahu, přestože to sám přímo nezmínil, neměl by se zdráhat s ním na toto téma hovořit.

- vyslovte své podezření a projevte soucit (nelitujte)
- opatrně se zmiňte o zraněních, která jsou na oběti patrná, ale neptejte se dál, pokud sama na toto téma nechce hovořit
- nabídněte konkrétní pomoc a praktickou podporu (pravidelné rozhovory, doprovázení na úřady, informace o zařízeních, která se specializují na pomoc obětem domácího násilí)
- poskytněte “nepřímé poradenství”, například touto formou: *“Existují zařízení poskytující pomoc lidem, kteří trpí násilím...”*

- jasně a konkrétně nabídněte svou pomoc (dohodněte se s obětí kdy, kde a jak vás může zastihnout, zeptejte se, zda se s ní můžete sama zkontaktovat, příp. prostřednictvím koho to můžete udělat.)
- sdělte jí, jaké jsou možnosti pomoci z vaší strany (nabídněte jen to, co můžete splnit)
- projevte pochopení pro odmítavou reakci oběti: *“Chápu, že se o tom bojíte mluvit, bez vašeho souhlasu nebudu nic podnikat.”*

Chyby při jednání s obětí:

- **utěšování**
(*„to se spraví, bude to dobré...“*) vyvolá pocit nepochopení
- **litování**
(*„je mi vás líto, co jste musela prožít...“*) oběť slyší, že se stává člověkem politováníhodným, což ještě více snižuje její sebevědomí a pocit vlastní hodnoty
- **vyčítání, obviňování**
(*„proč jste si to nechala líbit, už jste mohla dávno odejít, neprovokujete ho náhodou, on je takový slušný...“*)
prohlubuje pocit viny za situaci, oběť se uzavírá nebo brání, nenaváže se kontakt a důvěra
- **pseudodiagnostický komentář**
(*„to vypadá hrozně...“*) může vyvolat panický strach
- **milosrdné lži**
(*„ujistiťování, že dítě je v pořádku v situaci, kdy je po napadení v nemocnici...“*)
- **plané sliby**
(*„policie zasáhne a nic se nestane, násilníka brzo potrestáme...“*)
- **spěch, neklid, hektičnost pracovníků**
vyvolává pocit nikdo na ni nemá čas, asi to není tak závažné, musí to vydržet
- **používání cizích slov**
(*„abyste nebyla viktimizovaná, měla jste amnézii...“*) vyvolá pocit zmatku, obav
- **patologizování projevů oběti**
(*„to není normální, takhle se chovat...“*) prohlubuje pocity viny a zvyšuje nízké sebehodnocení oběti

Novinky v oblasti domácího násilí

Trestně právní problematika DN

od 1. 6. 2004 – vstoupila v platnost novela trestního zákona (zák. č. 91/2004 Sb.)

§ 215 a) zavádí trestnost týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

(Nový trestný čin byl do trestního zákona zakotven zákonem č. 91/2004 Sb.)

Intervenční centra:

S účinností od 1.1.2007 mají být intervenční centra zřizována na úrovni kraje (zák. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím - novela zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení v platném znění).

Intervenční centry jsou specifická zařízení sociálních služeb, která poskytují přechodnou odbornou pomoc a nehmotnou podporu osobám ohroženým násilným chováním jiné osoby obývajcí s ní společné obydlí.

Podle navrhované novely zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách se předpokládá, že intervenční centra budou nejpozději do 48 hodin od doručení opisu rozhodnutí o vykázaní ze společného obydlí nebo zákazu vstupu do něj kontaktovat osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývajcí s ní společné obydlí.

Navrhované služby, které by musí intervenční centrum poskytovat:

- bezprostřední psychologická a sociální pomoc ambulantní povahy
- zprostředkování následné pomoci sociální, lékařské, psychologické, právní
- spolupráci a vzájemnou informovanost mezi intervenčními centry, orgány sociálně právní ochrany dětí, obcemi, orgány Policie ČR a obecní policie, nestátními a charitativními organizacemi a dalšími orgány veřejné správy

Kontakty

Psychosociální centrum Acorus

Kontaktní adresa: Legerova 20, 120 00 Praha 2

Krizová nonstop linka: 283 892 772

E-mail: acorus@atlas.cz

www.acorus.cz

Terénní sociální pracovnice: 739 038 256

Další organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí:

ROSA – Informační a poradenské centrum pro ženy oběti domácího násilí

Podolská 25

147 00 Praha 4

tel.: 241 432 466

602 246 102

proFem o.p.s.

Plzeňská 66

150 00 Praha 5

Tel./fax: 224 917 224 – linka právní pomoci

středa 18,30 – 20,30

Bílý kruh bezpečí

linka DONA: 251 511 313

Česká katolická charita - projekt Magdala:

Linka pomoci: 737 234 078